

Стратегияи танзими равандҳои муҳоҷират дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040

1. МУҚАРРАТОИ УМУМӢ

1. Стратегияи танзими равандҳои муҳоҷират дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 (минбаъд - Стратегия) мақсад ва вазифаҳо, таҳлили вазъи кунунӣ, мушкилот, нишондиҳандаҳо, самтҳои асосӣ ва механизмҳои амалисозии сиёсати давлатии муҳоҷирати Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян мекунад.

2. Стратегияи иқдоми муҳими иқтисодӣ иҷтимоӣ барои Тоҷикистон ба шумор рафта, барои иҷрои ҳадафҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 дар самти муҳоҷират, бо инбати шароити имрӯзаи муҳоҷират, тамоюлҳои мусбӣ устувор, рушди алтернативӣ, дурнамо ва сиёсати иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар, таҷрибаи омӯхташуда аз амалисозии Стратегияи миллии муҳоҷирати меҳнати шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хориҷа барои солҳои 2011-2015, Консепсияи муҳоҷирати меҳнати шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хориҷа ва Консепсияи сиёсати давлатии муҳоҷирати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардидааст.

3. Стратегияи маҷмуи мақсадҳо, самтҳо ва масъалаҳои афзалиятноки танзими равандҳои муҳоҷиратро дар бар гирифта, шакли усулҳои амалисозии онҳоро дар асоси таҳлили омилҳои устувор пешбинӣ менамояд. Бо дар назар доштани омилҳои дохилӣ ва берунӣ он ба муайян намудани мушкилоти мубрами бақайдгирии вазъи муҳоҷират, роҳҳои рушди онҳо ва пешгузори натиҷаҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ равона гардида, таҳия ва амалисозии чорабиниҳои зарурӣ оид ба самтҳои нисбатан мубрами стратегӣ барои дурнамои миёнамуҳлат ва дарозмуҳлатро пешбинӣ менамояд.

2. ТАҲЛИЛИ ВАЗЪИ КУНУНӢ ВА МУШКИЛОТИ АСОСӢ ДАР САМТИ МУҲОҶИРАТ

§1. Таҳлили вазъи кунунӣ ва мушкилоти мубрами муҳоҷирати муосир

4. Сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти муҳоҷират чузъи сиёсати иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар буда, маҷмуи чорабиниҳоест, ки ба танзим ва идоракунии давлатии равандҳои муҳоҷират нигаронида шудаанд. Тоҷикистон ба мисли бисёр кишварҳои хориҷаи дуру наздик муҳоҷирати аҳолиро яке аз василаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва инноватсионии кишвар медонад. Дар асоси ин, сиёсати давлатӣ дар самти муҳоҷират асосноккунии ҳадафҳо ва вазифаҳои асосиро, ки ба рушди устувори иқтисодӣ, таҳкими амнияти давлатии кишвар, таъмини шароити зарурӣ барои амалисозии ҳуқуқҳои муҳоҷирон, ҳифзи манфиатҳои миллий, урфу одатҳо, хусусиятҳои таърихӣ ва фарҳангии аҳолии Тоҷикистон мусоидат мекунад, пешбинӣ менамояд.

5. Дар баробари афзоиши аҳоли, талабот ба ғизо, манзил, заминҳои кишоварзӣ, таъминоти об, иншооти энергетикӣ, инчунин ҷойҳои корӣ меафзояд. Афзоиши аҳоли, хусусан дар деҳот, дастрасӣ ба захираҳои камтар мекунад, зеро 93 фоизи ҳудуди Тоҷикистонро қӯҳистон ташкил медиҳад. Зичии аҳоли дар маҳалҳо ва водӣҳо меафзояд ва афзоиши босуръати аҳоли фишорро ба бозори меҳнат вусъат дода, теъдоди муайяни одамонро бинобар набудани ҷойҳои корӣ, камбизоатӣ ва ғайра водор мекунад, ки ба хориҷи кишвар сафар намоанд.

6. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон расман 5 намуди муҳоҷирати аҳоли амал мекунад, ки аз рӯи онҳо ҳисоботи омории давлатӣ гузаронида мешавад ва заминаи меъёрии ҳуқуқи дахлдор доранд:

- муҳоҷирати меҳнатӣ ба хориҷа;
- муҳоҷирати дохилӣ (ихтиёрӣ);
- муҳоҷирати экологӣ;
- муҳоҷирати меҳнати шаҳрвандони хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- муҳоҷирати шахсона гуреза ва паноҳҷӯянда ба Ҷумҳурии Тоҷикистон.

7. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин барои муҳоҷирати меҳнати наздисарҳадӣ, муҳоҷирати оилавӣ ва муҳоҷирати дастаҷамъӣ заминаи ҳуқуқӣ мавҷуд аст, ки то ҳол ба қадри кофӣ омӯхта нашудаанд ва таъминоти ҳуқуқи онҳо тақмилро тақозо менамояд.

8. Муҳоҷирати меҳнати беруна омиле гардид, ки ба низоми таъминоти зиндагии шумораи кофӣ оилаҳо дар Тоҷикистон таъсири ҳалкунанда мерасонад. Дар баробари ин, оқибатҳои мусбат ва манфии ин падида ҷиддӣ эҳсос карда мешавад.

9. Дар Тоҷикистон ҷанбаҳои дигари равандҳои муҳоҷират, аз қабилӣ шаҳришавӣ, муҳоҷирати байниминтақавӣ, муҳоҷирати дохилии ихтиёрӣ аз минтақаҳои қӯҳӣ ва сераҳоли ба водӣҳои дорӣ заминҳои бекорхобидаи қӯҳӣ, қӯҳонидани пай дар пай аз мавзӯҳои хавфи экологидошта ба ҷойҳои беҳафз ба назар мерасанд, аммо ҳаҷми ин равандҳоро бо муҳоҷирати меҳнати шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хориҷа муқоиса кардан ғайриимкон аст.

10. Вазъи баамаломата да миқёси муҳоҷирати дохилӣ баробари минтақавии демографӣ ва тақсмоти оқилонаи аҳолиро дар саросари кишвар ҳалалдор месозад. Аз ҳад зиёд ҷойгиршавии аҳоли дар марказҳои хурди алоҳида ва агломератсияҳои шаҳрҳо, ки маҳдудияти иҷтимоӣ-иқтисодӣ, минтақавӣ ва инфрасохторию коммуникатсионӣ доранд, боиси зиёд шудани шумораи аҳолии онҳо, афзудани шиддати иҷтимоӣ ва фишорварӣ ба бозори меҳнати онҳо мегардад. Аз ин рӯ, яке аз масъалаҳои мубрам барои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марҳилаи кунунӣ таъмини муҳоҷирати беҳатар, бонизом ва қонунӣ маҳсуб меёбад.

11. Бинобар хусусияти ноустувори динамикаи рушди баҳши воқеии иқтисодӣ, хусусан дар давраи бемории пандемияи COVID-19 ва паёмадҳои дигари номатлуб вазъ дар бозори меҳнати дохилӣ шиддат гирифта, бенизоми дар равандҳои муҳоҷират ба бусуботи вазъи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва афзоиши шиддати иҷтимоӣ оварда расонид.

12. Дар муҳоҷирати байнидавлатӣ, дар маҷмӯ, тамоюли устувори хурӯчи аҳоли аз ҳудуди қӯҳӣ ба мушоҳида мерасад, ки хусусияти номатлуб дорад ва ин ҳолат махсусан дар соли 2019 мушоҳида гардидааст.

13. Натиҷаҳои умумии муҳоҷирати байнидавлатии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2010-2021 мутобиқи замимаи 1 муайян гардидааст.

14. Шумораи аз кишвар беруншудагон нисбат ба шумораи воридшудагон якҷанд маротиба зиёдтар аст, ки ин Тоҷикистонро ба яке аз кишварҳои донорҳои устувори кадрҳои талаботдошта табдил дод. Масъалаи мазкур боиси кам шудани қувваи кории босифат ва дар натиҷа коҳиш ёфтани иқтисодии илмӣ, зеҳнӣ, инчунин иқтисоди қӯҳӣ гардид.

15. Чун қоида, муҳоҷирати меҳнатӣ ба хориҷи кишвар дар асоси ташаббуси шахсии ҳудуди муҳоҷирон ва дарёфти шугл дар давлатҳои қабулкунанда амалӣ карда мешавад. Тавре ки таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, раванди дурусту муташаккилонаи муҳоҷират, хусусан дар робита бо муҳоҷирати меҳнати беруна, тақони қавӣ барои рушди иқтисодии кишвар мегардад ва ҳамзамон ҳаракати беихтиёронро дар бозори миллии меҳнат пешгирӣ мекунад.

16. Раванди муҳоҷирати оқибатҳои мусбат ва манфӣ низ дорад. Дар байни ҷанбаҳои мусбати раванди муҳоҷират беҳтар шудани тавозуни пардохт дар кишварро аз ҳисоби интиқоли пул, ҳалли мушкилоти бекорӣ, афзоиши талаботи самараноки аҳоли, болоравии нерӯи инсонӣ ва таҳассуси коргарон ва ғайра қайд кардан мумкин аст. Аз ин лиҳоз, вазифаи асосии давлат дар идоракунии равандҳои муҳоҷират ба ҳадди ҷанбаҳои мусбати он расонидан ва кам кардани оқибатҳои манфии он мебошад.

17. Яке аз ҷанбаҳои манфии муҳоҷирати меҳнати беруна ин аз ҷониби муҳоҷирони меҳнати ба хориҷа сафаркардашуда монда рафтани оилаҳои худ дар дохили Тоҷикистон, хусусан ҳамсарон ва фарзандони онҳо ба шумор меравад. Маврид ба зикр аст, ки шумораи муайяни муҳоҷирони меҳнатӣ аз ҳисоби мардон баъди ба хориҷа барои кор рафтани дар кишвари бокортаъминкунанда оилаи нав ташкил карда, ба оилаи худ дар Тоҷикистон дигар қумак намекунад ва ё аз онҳо ҷудо мешавад. Дар натиҷа садҳо оилаҳои тоҷик вайрон гардида, онҳо аз манбаи асосии таъминоти пулию моддӣ маҳрум мемонанд ва ба гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли дохил мешаванд. Дар ин раванд қӯҳаҳои чунин оилаҳо бештар ба ҳолати камбизоатӣ ва осебпазирӣ дучор мегарданд.

18. Ҳаракати танзимнашавандаи аҳоли ба хориҷа бо мақсади дарёфти шугли муносиб ва манбаи даромад боиси нигаронии махсус мебошад. Шумораи зиёди муҳоҷирони меҳнатӣ ба Федератсияи Россия ва Ҷумҳурии Қазоқистон сафар мекунад.

19. Муҳоҷирати мавсимии шаҳрвандони Тоҷикистон дар кишварҳои дигар барои корҳои кишоварзӣ ва сохтмон низ васеъ паҳн шудааст. Айни замон, воридоти маблағҳои муҳоҷирони меҳнати беруна ба қӯҳӣ ягона манбаи зиндагии бисёр оилаҳо мебошад. Ин омил ҳамчун қумак назарраси молиявӣ хидмат мекунад, ки пастравии сатҳи зиндагии тамоми аҳоли, камбизоатии васеъро бозмедорад ва ҳамчун манбаи иловагӣ ва сарчашмаи даромади асёр дар қӯҳӣ хизмат мекунад.

20. Дар давраи солҳои 2014-2021 тамоюли муайяни пастравӣ дар муҳоҷирати меҳнати хориҷии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар мерасад, ки яке аз сабабҳои он амалисозии таҳримҳои иқтисодии Иёлоти Муттаҳидаи Америка ва кишварҳои Иттиҳоди Аврупо нисбат ба Федератсияи Россия алоқаманд аст. Дар натиҷа, соҳаи иқтисодии Федератсияи Россия зарари ҷиддии молиявӣ дид, бисёр ҷойҳои корӣ ва қурби рубли русӣ коҳиш ёфт ва як қатор мушкилоти дигари иқтисодӣ, ба муҳоҷирати меҳнатӣ ба Россия таъсир расонид.

21. Федератсияи Россия дар соли 2013 низоми нави компютериеро барои муайян кардани шаҳрвандони хориҷа, ки қонунгузорию ин кишварро ҳангоми будубош дар ҳудуди он вайрон кардаанд, қӯҳӣ намуд. Ин категорияи шаҳрвандони хориҷӣ ба рӯйхати "мамнуъшудагон" шомил карда шудаанд ва онҳо тибқи тартиби муқарраршуда мустақилона ҳудуди Федератсияи Россияро бояд тарк кунанд. Дар акси ҳол, шаҳрвандони хориҷӣ бояд бо депортатсия ё ихроҷ бо маҳрум кардан аз ҳуқуқи вуруд ба

Федератсияи Россия ба мухлати аз 3 то 5 сол ва дар ҳолатҳои махсус то 10 сол дода мешаванд. Ин таҳрирот ва тағйирот дар қонунгузори Россия дар самти муҳоҷират боис шуд, ки шумораи муҳоҷирони кории Тоҷикистон дар ҳудуди Россия беш аз 30 фоиз хоҳиш ёбад.

22. Таносуби шумораи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои кор ба хориҷа рафтаанд ва шумораи шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки вурудашон манъ мебошад, дар солҳои 2014-2022 мутобиқи замимаи 2 муайян гардидааст.

23. Ҳолати ғайрирасмӣ мондан ва кор кардани ҳиссаи назаррас ва таркиби захираҳои меҳнати ҷумҳурӣ дар хориҷа, ки махсусан васеъ паҳн шудааст, муҳоҷирони меҳнати зиёдеро ба осебпазирӣ ва ноамнии иҷтимоӣ иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ дучор меорад. Вазъияти бавучудномада оид ба ҳузурӣ зиёди муҳоҷирони ватанӣ дар хориҷа, ки қонунгузори меҳнат, андоз ва муҳоҷиратро риоя намекунад, боиси бесаранҷомӣ ва нигарони зиёд дар кишварҳои воридшаванда мегардад ва онҳоро водор месозад, ки то берун кардан аз ҳудуди давлаташон чораҳои муносиб андешанд.

24. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар паҳншавӣ ва афзоиш ёфтани категорияҳои муҳоҷирони зерӣ хатар қарордошта, пайдошавии интиқоли ғайрирасмӣ шахрвандон, савдои одамон, чаб шудан ба сомонҳои экстремистӣ-террористӣ истисно намебошад. Дар аксарияти ҳолатҳо, қишри нисбатан осебпазир ҷавонони синну соли аз 18 то 29-сола махсус меёбанд, ки бесаранҷомҳои оилавӣ-назоранд, вале ҷаҳонбинии танг, сатҳи пастӣ таҳсилоти умумӣ ва маърифати динидошта, дар бораи меъёрҳои ахлоқӣ ва принципҳои зиндагӣ наандешида, кӯшиш мекунанд дар як муддати кӯтоҳ соҳиби пулу моли зиёд гарданд. Ин омилҳо ба таҳким ва амик гардидани тамоюлҳои номусоид мусоидат мекунанд, ки вазъӣ кунунии муҳоҷиратро ташаққул медиҳанд. Аз ин рӯ, барои пешгирии таъсири манфии он ба рушди иҷтимоӣ иқтисодии ҷумҳурӣ зарур аст, ки барномаҳо, равишҳо ва механизмҳои амалисозии ҳам дар равандҳои муҳоҷират ва ҳам дар муайян кардани соҳаҳои марбута таҳия карда шаванд.

§2. Муҳоҷирати меҳнатӣ ба хориҷа

25. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти ҳаллу фасл намудани мушкилотро дар самти муҳоҷирати меҳнатӣ дарк намуда, ба амалисозии фаъолони тадбирҳои танзим намудани равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ ба хориҷа шуруъ кард. Дар ҷумҳурӣ аз соли 1998 инҷониб барои фароҳам овардани заминаи дахлдори меъёрии ҳуқуқӣ дар самти муҳоҷирати меҳнатӣ тадбирҳои андешида мешаванд, ки неруи мақомоти пешбарандаи ин раванд, ҳам дар дохил ва хориҷа кишвар рушд мекунанд. Масалан, дар ҳудуди Федератсияи Россия ҳамчун давлати асосии қабулкунандаи муҳоҷирони меҳнати Тоҷикистон, аз соли 2001 Намояндагии Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба муҳоҷират фаъолият мекунанд, ки барои ҳалли мушкилот оид ба будубудии муҳоҷирони меҳнати Тоҷикистон дар Федератсияи Россия дар ҳамкорӣ бо мақомоти дахлдори давлати иқомат чораҳо меандешад.

26. Дар ин давра [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муҳоҷират" соли 1999, қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 октябри соли 1998, [№ 411](#) "Дар бораи Консепсияи сиёсати давлатии муҳоҷирати Ҷумҳурии Тоҷикистон", қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 9 июни соли 2001, [№ 242](#) "Дар бораи Консепсияи муҳоҷирати меҳнати шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хориҷа", қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 майи соли 2010, [№ 277](#) "Дар бораи Консепсияи ҷалби ҳамватанони бурунмарзӣ ҳамчун шарикони рушди кишвар" бо нақшаи чорабинҳои дахлдор оид ба амалисозии Консепсияи мазкур, инчунин як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дигар дар самти муҳоҷирати меҳнатӣ қабул карда шуданд.

27. Дар асоси қонунгузори қабулшудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, заминаҳои муҳоҷирати меҳнати беруна, асосҳои муҳоҷирати меҳнати шахрвандони кишвар дар хориҷа, зарурат ва ҳадафҳои асосии сиёсати муҳоҷирати меҳнати беруна, ҳадафҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва стратегии давлат, мундариҷа ва роҳҳои амалисозии сиёсати муҳоҷирати меҳнати беруна, инчунин масъалаҳои ҳавасмандгардони муҳоҷирати меҳнати хориҷӣ тавассути ташкили низоми ҳавасмандгардонии қувваи корӣ ба шуғли беруна муайян карда шуданд. Иштироки диаспораҳо, ҳамватанони бурунмарзӣ ва муҳоҷирони меҳнатӣ дар рушди иҷтимоӣ иқтисодии давлат яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати шуғли аҳоли тавассути ташкили ҷойҳои нави корӣ ва паст кардани сатҳи муҳоҷирати меҳнати шахрвандон ба хориҷа мебошад.

28. Соҳаи муҳоҷирати меҳнатиро баррасӣ намуда, мушкилоти иҷтимоӣ ҳуқуқӣ муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо, сатҳи номуносибии маълумотнокӣ касбии муҳоҷирон ва низоми муассисаҳои таълимӣ дар самти тайёр намудани касбҳои коргарӣ, масъалаҳои бозори меҳнат ва шуғли аҳоли, мушкилоти диаспораҳо ва ҳамватанони бурунмарзӣ, тақвият бахшидани фаъолияти намояндагӣ оид ба масъалаҳои муҳоҷират дар хориҷа ва агентии бокортаъминкунӣ дар хориҷа, муҳоҷирати ғайрирасмӣ, масъалаҳои ҳамкорӣ байналмилалӣ, ҳолати қонунгузори муҳоҷират ва бисёр мушкилоти дигаре, ки онҳо шабака ва низоми васеи ҷаҳонии муҳоҷирати меҳнатиро ташкил медиҳанд, сарфи назар кардан мумкин нест.

29. Ҷумҳурии Тоҷикистон мақсад дорад созишномаҳои байниҳукумати дар самти муҳоҷирати меҳнатӣ бо он давлатҳое, ки талабот ба муҳоҷири меҳнати хориҷӣ доранд ва ҳифзи иҷтимоӣ ҳуқуқӣ онҳоро кафолат медиҳанд, бо мақсади кам кардани дараҷаи хавф хангоми будубудии муҳоҷирон дар ҳудуди ин давлатҳо ба имзо расонад. То имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон Созишномаҳои байниҳукумати асосан бо кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ба имзо расонидааст, яъне бо он давлатҳое, ки моро бо онҳо таърихи муштарақ, фарҳанг, илм, робитаҳои оилавӣ, робитаҳои тичоративу иқтисодӣ ва ғайра мепайванданд.

30. Гузариш ба муносибатҳои нави иқтисодӣ, тавре ки таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, талафоти муайяни иқтисодӣ иҷтимоӣ талаб мекунанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин маврид истисно нест, зеро мушкилоти ҷиддӣ, ки дар зери таъсири вазъӣ душвори иҷтимоӣ иқтисодӣ ба миён меоянд, боиси ташаннуҷи бозори меҳнат шуданд.

31. Ташаққули бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити таъсири назарраси чунин омилҳо, ба монанди вазъӣ душвори демографӣ, пурра ҳал нагардидани оқибатҳои буҳрони амиқи иҷтимоӣ иқтисодӣ ва ҷанги шахрвандӣ, хуруҷи шумораи коргарону мутахассисони соҳибхитос аз кишвар ва норасоии ҷойҳои корӣ бо захираҳои меҳнати изозӣ ва музди меҳнати кам сурат мегирад.

32. Мушкилоти иқтисодӣ баъзан руҳода ва тағйирёбии сиёсати муҳоҷират дар кишварҳои хориҷӣ дуру наздик ба ҷараёни муҳоҷирати меҳнатӣ мустақиман таъсир мерасонанд. Агар вазъӣ иҷтимоӣ иқтисодӣ ва сиёсати муҳоҷират дар кишварҳои қабулкунандаи муҳоҷирон мусоид бошад, пас муҳоҷирон аз кишварҳои интиқолдиҳанда бо захираҳои фаровони меҳнатӣ ба кишварҳои дорои иқтисоди рушдқардашуда барои шуғл, даромад, бехтар кардани вазъӣ моддии оила сафар мекунанд.

33. Хусусияти асосии муҳоҷират даромади иловагии молиявӣ аз муҳоҷират, интиқоли маблағҳои қаблан фиристодаи муҳоҷир ва он маблағҳое, ки муҳоҷир пас аз бозгашт ба хона овардааст, мебошад. Қисме аз ин маблағҳо албатта, барои истеъмоли шахсӣ оилавӣ сарф мешаванд, аммо баъзе оилаҳо, инчунин онҳоро барои сармоягузорӣ ба манзилҳои нав, таҳсилот, нигоҳдорӣ тандурустӣ ва ҳамчун сармояи ибтидоӣ барои тичорати худ истифода мекунанд. Ин маблағҳо ҳамчун мултипликатори иқтисодӣ кор карда, дар рушди иқтисоди ватанӣ низ саҳми мегузоранд.

34. Бо дар назар доштани вазъӣ кунунӣ дар робита бо вазъӣ иҷтимоӣ иқтисодӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, рушди кишварро бе нақш ва саҳми муҳоҷирати меҳнатӣ тасаввур кардан мумкин нест. Вобаста ба ин зарур аст, ки аз ин иқтисодӣ номаҳдуди муҳоҷирони меҳнатӣ, диаспораҳои тоҷик ва ҳамватанони бурунмарзӣ истифода барем. Ягона масъалае, ки дар ин самт бояд ба назар гирифта шавад, ин дастгирии воқеии иҷтимоӣ ҳуқуқӣ ва кафолати давлатӣ аст, то шахрвандон ба сармоягузори худ ба манфиати худ ва ҷамъияти эътимод дошта бошанд.

35. Вақте ки муҳоҷирон дар хориҷа, алаҳхусус дар шахрҳои калон кор мекунанд, ҷаҳонбини иҷтимоӣ ва фарҳангии онҳо рушд мекунанд. Онҳо робитаҳои нав, донишҳои забони хориҷӣ, меъёрҳои рафтор, суҳбат бо одамон, эҳтиром, уҳдадорӣҳои тарафайн, эътимод ва ҳамбастагӣ ба даст меоранд. Пас аз бозгашт ба Тоҷикистон муҳоҷирон манбаи асосии дониш ва рафтори нав мешаванд, ки ин ба рушди иқтисодии ҷомеаи онҳо низ мусоидат мекунанд. Робитаҳо бо тичорати хориҷӣ метавонанд ба як лоиҳаи муваффақӣ тичорат дар Тоҷикистон тақдир ёбанд ва дар ин маврид инчунин эътимоди касонро ба даст овардан лозим аст, ки қодиранд лоиҳаҳоро бо манфиати муштарақ маблағгузори намоянд.

36. Арзёбии муҳоҷирати меҳнати беруна нишон медиҳад, ки ба мақсад мувофиқ будани муҳоҷирати меҳнати занон дар ҷомеаи Тоҷикистон хеле норавшан аст. Аз як тараф, ҷама вазъӣ молии хонаводаҳо ва моҳияти иҷбории муҳоҷирати занонро дарк мекунанд, аз тарафи дигар, бахши қобили мулоҳизае аз мардон ва ҳатто занон аз тақсими анъанавии нақши марду зан ёдовар мешаванд. Муносибати норавшан ба муҳоҷирати меҳнати занон аз низоми зиддиятноки муносибатҳои иҷтимоӣ байни марду зан вобаста аст, ки он меъёрҳои шӯравӣ, унсурҳои анъанавии патриархалӣ, хусусиятҳои нави ғайрианъанавии нақши марду занро дар бар мегирад. Бо вуҷуди ин, баъзе занон маҷбуранд бо сабаби он, ки шахрвандон аз давлати қабулкунанда (асосан аз Россия) ба муддати 3 - 5 сол ва дар баъзе ҳолатҳо барои 10 сол иҳроҷ карда шудаанд, барои кор ба хориҷа сафар намоянд. Афзоиши муҳоҷирати меҳнати шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла занон ба хориҷа дар давраи солҳои 2011 - 2022 мутобиқи замимаи 3 муайян гардидааст.

37. Муҳоҷирати меҳнати шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хориҷа асосан хусусияти бозгашт дорад, зеро дар Тоҷикистон робитаҳои мустақами оилавӣ ба таври суннатӣ барқарор карда шуда, муҳаббат ба ватан зиёд аст. Аз ин рӯ, аксарияти шахрвандони мамлакатҳо мо пас аз хатми таҳсил ё шартномаи меҳнатӣ ба хона бармегарданд ва метавонанд донишҳои нав ва малакаҳои касбиро дар ватан истифода баранд. Дар баробари ин, таҳлили тамоюлҳои солҳои охир нишон медиҳад, ки дар баъзе ҳолатҳо робитаҳо бо ҳешовандон қанда гардида, шумораи бештари оилаҳои тоҷик аз ҷониби саробонҳо партофта шуда, сардорони оилаҳо дар хориҷа мемонанд.

38. Барои баланд бардоштани масъулият ва уҳдадорӣҳои муҳоҷирон дар назди оилаҳои онҳо нақши мақомоти ваколатдори давлатӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, муассисаҳои таълимӣ ва пеш аз ҷама, ҳокимияти маҳаллӣ, ки аз ҷониби ҷамоатҳо ва шӯроҳои маҳаллаҳо намояндагӣ мекунанд, дар пешбурди корҳои фаҳмондадиҳӣ ва тарбиявӣ бо мақсади пешгирии далелҳои ҷудошавӣ, инчунин як қатор чорабиниҳои дигар вобаста ба ободонӣ ва некуахлоқии оилаҳои муҳоҷирон барои андешидани чораҳои зарурӣ муҳим аст.

39. Ба имзо расонидан ва амалисозии шартномаҳои дутарафаю бисёртарафа ба танзими равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ вобаста мебошад, аз ҷумла оид ба сафарбаркунии муташаккилона, дар бораи таъминоти иҷтимоӣ ва монанди инҳо байни ду ва ё зиёда кишварҳо ҳамона яке аз тадбирҳои нисбатан самарабахши ҷимоя ва ҳифзи ҳуқуқҳои шахрвандони ҷумҳурӣ, ки барои кор ба хориҷа сафар мекунанд, ба шумор мераванд. Бо вуҷуди ин, барои танзим ва ҳамохангии бисёр масъалаҳои марбут ба танзими муносибатҳои меҳнатӣ, таъминоти нафақа, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо дар кишварҳои қабулкунанда ҷанҷз санадҳои ҳуқуқӣ меъёрӣ пурра роҳандозӣ карда нашудаанд. Бинобар ин, зарур аст, ки дар ҷумҳурӣ тадбирҳои яктарафаю чораҳои мушаххас андешида, қарорҳо қабул карда шаванд, ки ҳифзи иҷтимоӣ ҳамачонибаву фарогирро таъмин ва ҷимояи ҳуқуқи манфиатҳои муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳоро кафолат дода, ҳамзамон набудани механизми мукаммали таъминоти иҷтимоӣ бо сабаби ба имзо нарасидани шартномаҳои байнидавлатӣ ё байнидоравӣ ҷуброн намоянд.

40. Шомил намудани масъалаҳои муҳоҷирони меҳнати осебпазир ва аъзои оилаи онҳо, ки ба дастгирии давлатӣ ниёз доранд, ба барномаҳои ҳифзи иҷтимоӣ мутобиқ ба меъёрҳои байналмилалӣ дар соҳаи меҳнат ва ҳуқуқи инсон дар қоғаз додани оқибатҳои бемории сироятӣ COVID-19 нақши муҳим дошта, ба ҳарчӣ зудтар барқарор кардани онҳо мусоидат мекунанд.

41. Шаҳрвандоне ки дар давраи коршудан ба хориҷа ба ноқомӣ, беморӣ ё осеббардории меҳнатӣ ё маишӣ гирифта шудаанд, баъди бозгашт ба ватан наметавонанд ба Ҷамоияти меҳнатӣ ё шугли муносиб машғул шуда, манбаи даромади пулии худ ва аъзои оилаашонро таъмин наоянд. Аз ин лиҳоз, банақшагирӣ, таҳия ва амалисозии чораҳои дохилидавлатӣ, ки аз ҷониби ҳукумати мамлакат нисбати муҳоҷирони меҳнатӣ осебпазир, дар давраи пеш аз сафар ва дар давраи будубошашон дар хориҷи кишвар ё баъди бозгашт ба Ватан андешида мешаванд, барои пешгирии қардани норасоиҳои дар ҳимоя ва таъмин намудани қарорҳои ҳуқуқии муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо муҳим арзёбӣ мегардад. Барои бартараф ё пешгирии намудани монеаҳои, ки муҳоҷирон метавонанд ҳангоми дастрасӣ ба ҳифзи иҷтимоӣ ба онҳо бармеҳуранд, бояд чораҳои иловагӣ андешида шаванд, ки дар ин самт нақши ниҳодҳои ғайридавлатӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва соҳибкорони алоҳида ҳам дар дохили кишвар ва ҳам берун аз он, ки аз ҷониби ҳуди тоҷикон таъсис дода мешаванд, низ муҳим мебошад.

42. Солҳои охири Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ташкили ҷойҳои нави корӣ дар дохили кишвар ва шугли шаҳрвандони ҷумҳурӣ дар ҳудуди кишвари аслии қишии зиёд ба ҳарч дода истодааст ва барои ноил шудан ба вазифаҳои ба миён гузошташуда, рушди соҳаи кишоварзӣ ва зироатҳои кишоварзӣ, афзоиши саноат ва соҳтмон, соҳаи хизматрасонӣ, нақлиёт, ки дар навбати худ ҷалби коргарон ва мутахассисонро барои соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ дар бар мегирад, аҳамияти калон дорад.

43. Ташкили ҷойҳои нави корӣ бо музди муносиб дар дохили кишвар яке аз вазифаҳои афзалиятноки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Зеро, дар соли 2020 тамоми давлатҳои қаҳон бӯҳрони иқтисодӣ қаҳонро бинобар паҳншавии бемории сироятӣ COVID-19 аз сар гузаронидаанд ва ҳоло ҳам аҳсос мекунанд. Инчунин, вазъияти баамаломата миёни Россия ва Украина ба вазъии муҳоҷирони меҳнатӣ тоҷик таъсири худро расонид. Ба ин далел, бисёре аз муҳоҷирон қор ва даромади доимии худро аз даст доданд, ки ин ба вазъии молияи хонаводаҳо ва ҳуди муҳоҷирон таъсири манфӣ гузошт. Дар ҷунин вазъият, бисёр муҳоҷирони тоҷиконӣ меҳонд ба ватан баргарданд, аммо бо баъзе сабабҳо, ки яке аз онҳо молиявӣ аст, онҳо аз ин ҳуқуқ маҳруманд ва дар хориҷа монда, мушкилоти зиёдеро аз сар мегузаронанд.

44. Таъсис додан ва роҳандозӣ қардани Ҷамоияти Фонди дастгирии иҷтимоии муҳоҷирон ва аъзои оилаи онҳо метавонад механизми ёрирасони ҳукумати кишвар барои таъмини ҳуқуқҳои иҷтимоӣ ва бозгашти саривақтии муҳоҷирон аз хориҷа бошад. Ҷунин Фонд дар давлати Филиппин ва Ҷумҳурии Ёзбекистон низ таъсис дода шудааст ва ба муҳоҷирони кишвари худ ҳам гуна кумақ мерасонанд. Бо дарназардоштани таҷрибаи хуби давлатҳои номбаршуда Тоҷикистон низ ба ташкили ҷунин Фонд ниёз дорад, ки мушкилоти муҳоҷирон ва оилаҳои онҳоро сабуқ ва ҳамзамон ҳаллу фасл менамояд. Дар таҷрибаи байналмилалӣ ҷунин ташкилот ё муассисаи бунёдӣ дар хориҷи дуру наздик асосан дар давлатҳои, ташкил дода шудаанд, ки содиркунандаи қувваи корӣ ба хориҷа мебошанд. Ҷунин, дар Ҷумҳурии Ёзбекистон Фондҳои дастгирии иҷтимоии муҳоҷирони меҳнатӣ ҳам давлатӣ (асосан аз ҳисоби бӯҷети давлатӣ) ва ҳам ғайриҳукуматӣ ва ҷамъиятӣ таъсис дода шуда, амал қарда истодаанд. Дар Федератсияи Россия низ ҷандин фондҳо ва механизмиҳои ёрирасон таъсис дода шудаанд.

45. Дар маҷмӯъ, агар муҳоҷирати меҳнатиро яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати Ҳукумат ҳисоб намоем, гуфтан мумкин аст, ки муҳоҷирони меҳнатӣ дар баланд бардоштани сатҳи зиндагии ақсарияти аҳолии кишвар саҳм мегузоранд. Муҳоҷирон аз Тоҷикистон барои бӯҷети давлатӣ қабулкунандаи муҳоҷирон он қадар гарон нестанд ва дар ҳоли ҳозир ин давлат Федератсияи Россия аст, зеро беш аз 95 фоиз муҳоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон ба ҳамин кишвар сафар мекунанд. Россия барои таъмини имтиёзҳои иҷтимоӣ барои муҳоҷирон аз кишварҳои дигар, масалан, аз кишварҳои Аврупои Ҷарбӣ, Иёлоти Муттаҳидаи Америка, Канада хеле камтар пул сарф мекунанд.

46. Ақсари муҳоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон, бинобар надоштани касбу ихтисоси мутобиқ ба бозори меҳнат ва дар сатҳи зарурӣ надониستاني забон ва талаботи қонунгузори кишвари пазиранда, ба як қатор поймолкунии ҳуқуқҳо ва бадрафторӣ дучор мешаванд. Ин ба будубоши онҳо таъсири манфӣ мерасонад ва нисбати мамлақати қабулкунанда тасаввуроти манфӣ ба вуҷуд меорад.

47. Тоҷикистонро барои беҳтар қардани вазъии муҳоҷирони меҳнатӣ ва оилаҳои онҳо, қоҳиш додани сатҳи камбизоатӣ ва шумораи шаҳрвандони бекор, фароҳам овардани шароити мусоид барои рушди соҳибқорӣ хурду миёна, инчунин усулҳои муосири ҳамқорӣ бо ҳаммаи шарикони иҷтимоӣ қиҳати таъмини рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ ва демографияи кишвар сиёсати муосир ва муассири таъсирбахши муҳоҷират зарур аст.

§3. Ҷалби қувваи қорӣ хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон

48. Самти маъмур бо қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи муҳоҷират](#)", "[Дар бораи](#) вазъии ҳуқуқии шаҳрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", "[Дар бораи](#) иҷозатномадиҳӣ ба баъзе намудҳои Ҷамоият" ва фармонҳои солони Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон, "[Дар бораи](#) муқаррар намудани қвотаи муҳоҷират ва ҷалби қувваи қорӣ хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон", Қоидаҳои додани иҷозатномаи қор ба шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрвандӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҷамоияти меҳнатӣ мебаранд, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 октябри соли 2008, [№529](#) тасдиқ шудааст ва санадҳои меъёрҳои ҳуқуқии дигар танзим қарда мешавад.

49. Мувофиқи фармони дар боло зикршудаи Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои муҳоҷирони меҳнатӣ хориҷӣ ҳарсола қвота муқаррар қарда мешавад, ки бо додани иҷозатнома ба субъекти хоҷагидоре, ки шумораи муайяни шаҳрвандони хориҷиро даъват мекунанд, танзим қарда мешавад ва иҷозатномаи қор ба шаҳрвандони хориҷӣ дар асоси инфиродӣ дода мешавад.

50. То соли 2019 дар Тоҷикистон 304 субъекти хоҷагидорӣ Ҷамоият мекарданд, ки барои ҷалби қувваи қорӣ хориҷӣ иҷозатнома доштанд.

51. Аз соли 2009 вуруди қоргарони муҳоҷирони хориҷӣ аз Ҷумҳурии Халқии Хитой ба Тоҷикистон ба таври назаррас афзоиш ёфтааст. Қвотаи умумии хориҷӣ барои соли 2019 8000 нафар буд, ки аз он 4 460 нафар ба муҳоҷирони меҳнатӣ Ҷумҳурии Халқии Хитой ҷудо қарда шуд. Агар дар соли 2009 қвотаи ин кишвар ҳаммагӣ 41,5 фоизи қвотаи ба хориҷиён ҷудошударо ташкил дода бошад, пас дар соли 2016 қвотаи Ҷумҳурии Халқии Хитой то 55,6 фоиз афзоиш ёфт. Ҷамзамон, ба қойи қвотаи муқарраршуда барои 4460 нафар, дар соли 2016 аз Ҷумҳурии Халқии Хитой 14630 нафар ба Тоҷикистон даъват қарда шуданд, ки ин се маротиба аз қвотаи тасдиқшуда зиёд шуда, 315,6 фоизро ташкил дод.

52. Бо муқоисаи маълумот оид ба додани қвота ва иҷозатномаи қор ба муҳоҷирони меҳнатӣ хориҷӣ дар солҳои 2009 ва 2016, мо метавонем ба таври возеҳ тамоюли қоҳишбӣни ҳузури муҳоҷирони меҳнатӣ аз Россия ва кишварҳои дигари ИДМ дар Тоҷикистонро мушоҳида кунем ва айни замон, афзоиши шумораи муҳоҷирон аз кишварҳои хориҷи дур ба назар мерасад, ки дар байни онҳо Ҷумҳурии Халқии Хитой нақши бештар дорад.

53. Динамикаи шумораи шаҳрвандони хориҷие, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қор мекунанд (2009-2022), мутобиқи замиаи 4 муайян қарда мешавад.

54. Яке аз санадҳои меъёрии ҳуқуқии муҳим оид ба қор бо муҳоҷирони хориҷӣ ин қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2008, [№599](#) "Дар бораи тасдиқи Низомномаи тартиби амалӣ намудани назорати муҳоҷирати" маҳсуб меёбад, ки дар асоси он вазорату идораҳои дахлдори кишвар қорҳои муштаракро анҷом медиҳанд, ки ба пешгирии муҳоҷирати ғайриқонунии шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон равона қарда шудааст.

55. Будубоши муҳоҷирони хориҷӣ дар ҳудуди ин ё он давлат ҳамеша далелҳои муҳоҷирати танзимнашаванда ё ғайриқонуниро ба бор меорад. Тоҷикистон ба монанди кишварҳои дигари хориҷи дуру наздик низ дар ин ҳола истисно нест, аз ин рӯ, барои пешгирии намудани муҳоҷирати ғайрирасмӣ ва муайян қардани далелҳои будубоши ғайриқонунии шаҳрвандони хориҷӣ дар ҳудуди кишвар, ки баъдан хориҷ ё депортатсия қарда мешаванд, чораҳо меандешад. Сатҳи ҳуқуқвайронқунӣ ва чораҳои маъмури нисбати муҳоҷирони хориҷӣ дар муддати ду давра бо фосилаи панҷ сол, барои солҳои 2012-2013 ва 2018-2019 мутобиқи замиаи 5 муайян шудааст.

56. Тавре ки аз замиаи 5 дида мешавад, дар давраи солҳои 2012-2013 ҳолатҳои зиёди берун қардан ва депортатсияи муҳоҷирони хориҷӣ аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қайд гирифта шудааст, ки дар маҷмӯъ 5031 нафарро ташкил медиҳад. Аммо солҳои 2017-2018 бинобар вайрон қардани тартиби будубош дар ҳудуди Тоҷикистон, танҳо 214 муҳоҷирони хориҷӣ аз кишвар хориҷ қарда шуданд, ки ин нисбат ба панҷ соли қабл тақрибан 15 маротиба камтар аст.

57. Маълумоти дар боло овардашуда дар назди Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаҳои муайянеро оид ба ҳимояи бозори меҳнати дохилӣ ва ҳамзамон истифодаи самаранокӣ қувваи қорӣ хориҷӣ гузоштааст. Дар ҳар сурат, масъалаи будубоши қоргарони муҳоҷири хориҷӣ дар Тоҷикистон ва саҳми онҳо дар рушди иқтисоди давлати Тоҷикистон хеле муҳим арзёбӣ мешавад, ки бар асоси он омӯхтани самаранокӣи ин соҳа дар ташкили ҷойҳои қорӣ иловагӣ барои шаҳрвандони Тоҷикистон зарур аст ва омӯзонидани онҳо дар касбҳои муосири қорӣ, ки мутахассисони хориҷӣ барояшон ҷалб қарда шуданд.

58. Солҳои 2020-2022 бинобар сабаби паҳншавии бемории сироятӣ COVID-19 [Фармони](#) Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муқаррар намудани қвотаи муҳоҷирати хориҷӣ ва ҷалби қувваи қорӣ хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон" қабул нагардид. Новобаста ба ин, аз ҷониби Хадамоти муҳоҷират дар ин давра тибқи Фармони Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи пешгирии таъсири бемории сироятӣ COVID-19 ба соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон" аз 5 июни соли 2020, [№1544](#) иҷозат барои амалӣ намудани Ҷамоияти қорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дода шуд.

§4. Муҳоҷирати экологӣ

59. Мафҳуми "муҳоҷирати экологӣ" дар [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муҳоҷират" дарч гардида, маънои қӯчидани шаҳрвандон дар ҳудуди давлати худ вобаста ба вайрон гардидани вазъии муҳити зист ё фалокатҳои экологиро дорад.

60. Муҳоҷирони экологӣ шахсоне мебошанд, ки бинобар офатҳои экологӣ маҷбур мешаванд, манзилҳои худро тарк кунанд, яъне як қисми аҳоли, ки дар минтақаҳои аз қиҳати экологӣ хавфнок зиндагӣ мекунанд ва бо мақсади пешгирии талафоти қонӣ аз офатҳои табиӣ фарвӣ ё нақшаи бояд қӯчонида шаванд.

61. Самти муҳоҷирати экологӣ тибқи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муҳоҷират", қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 майи соли 2010, [№211](#) "Дар бораи Тартиби амалӣ намудани муҳоҷирати экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", инчунин нақшаҳои миёнамуҳлат ва қӯтохмуҳлат барои муҳоҷирони экологӣ, ки бо қарорҳои дахлдори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ қарда шудаанд, танзим қарда мешавад.

62. Сабабҳои асосии қӯчонидани хоҷагӣҳо аз минтақаҳои аз қиҳати экологӣ хавфнок ба қойҳои беҳавф инҳоянд:

- таҳдиди воқеӣ ба ҳаёти одамоне, ки дар минтақаҳои зерӣ ярч зиндагӣ мекунанд;

- ярч;

- тармафароӣ;

- селҳо;

- ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ ва офатҳои дигари табиӣ.

63. Хадамоти муҳоҷирати Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пешбурди низоми баҳисобгирии раванди муҳоҷирати экологӣ маҳзани иттилооти роҳбарӣ дода, ҳар нимсола тибқи тартиби муқарраршуда ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳисоботи муфассал пешниҳод менамояд.

64. Кўчонидани хоҷагиҳои муҳоҷирони экологӣ дар ҳамоҳангии Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо вазорату идораҳои дахлдор, инчунин мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои ҷумҳурӣ баррасӣ карда мешаванд. Шумораи хоҷагиҳои кўчонидашудаи муҳоҷирони экологӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2000-2022 мутобиқи замимаи 7 муайян карда шудааст.

65. Раванди кўчонидани муҳоҷирони экологӣ аз соли 2000 сар шуда, дар давраи то соли 2017 дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон 8540 хоҷагӣ бо шумораи умумии зиёда аз 45000 нафар аз минтақаҳои аз ҷиҳати экологӣ хавфнок ба ҷойҳои беҳавф кўчонида шуданд. Ҳамин тариқ, ҳолатҳои хатарнок ва таҳдидҳо ба ҷони шумораи зиёди шаҳрвандони Тоҷикистон, ки қисми асосии онҳоро занон ва кўдакон ташкил медиҳанд, бартараф гардид. Аз ин рӯ, ин намуди муҳоҷират ҳам барои аҳолии кишвар ва ҳам барои мақомоти дахлдори давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бевосита ба масъалаҳои муҳоҷирати экологӣ машғуланд, аҳамияти калон дорад.

66. Пас аз баррасии замимаи 6 муҳоҷирати экологӣ тамоюли шадиди афзоиш ва коҳиши онро аз солҳои 2000 то 2010 қайд кардан мумкин аст. Баъдан, аз соли 2011 то 2022 тамоюли муътадил барои кўчонидани муҳоҷирони экологӣ мушоҳида мешавад, ки аз истифодаи амалияи имкониятҳои воқеии давлат дар ҳалли мушкилоти ин соҳа шаҳодат медиҳад.

67. Ба оилаҳои муҳоҷирони экологӣ, пас аз расидан ба ҷойҳои нави зист, аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба андозаи 0,08 гектар қитъаи замин барои сохтмони манзил ва қитъаи наздиҳавлигӣ, инчунин қарзи имтиёзнок ба андозаи 3000 сомонӣ аз ҷониби Хадамоти муҳоҷират дода мешавад. Дар ҳолатҳои фавқулода (ғайринақшавай) барои сохтмони манзил ва ба тартиб даровардани хоҷагиҳои зарардида, маблағҳои иловагӣ аз фонди захиравии Президенти кишвар ҷудо карда мешаванд.

68. Солҳои охир арзиши масолеҳи сохтмонӣ дар бозор якбора боло рафт, ки ҳаҷми қарзҳои имтиёзнок додашуда минбаъд наметавонанд талаботи муҳоҷирони экологӣ кўчонидашударо дар сохтмони биноҳои истиқоматӣ қонеъ кунанд. Аз ин рӯ, зарур аст, ки масъалаи зиёд кардани ҳаҷми қарз ба муҳоҷирон баррасӣ карда шавад.

69. Ҳангоми кўчонидани муҳоҷирони экологӣ як қатор мушкилот пеш меоянд, ки онҳоро Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо ҳал карда наметавонанд, зеро бисёр масъалаҳо ба салоҳияти вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллӣ вогзор гардидаанд. Ҳамин тавр, дар баъзе ҳолатҳо ҷудо кардани замин барои бунёди манзил барои муҳоҷирони экологӣ дар ҷойҳои нави зист саривақт ҷудо карда намешавад, бунёди роҳҳо, беморхонаҳо, мактабҳо ва хатти барқ ва оби нӯшокӣ бо таъхир сохта мешаванд.

70. Масъалаи муҳим дар қараёни кўчонидани хоҷагиҳо аз минтақаҳои аз ҷиҳати экологӣ хатарнок ба ҷойҳои беҳавф ин аз ҷониби ҳуди муҳоҷирон сохтани биноҳои истиқоматӣ маҳсуб меёбад ва то андозае оқибатҳои номатлуб ҳам дорад, зеро на ҳама муҳоҷирон малақаҳои касбии ҳамчун сохтмончӣ доранд. Аз ин лиҳоз, мақомоти манфиатдори давлатӣ бояд як тадбири алтернативиро баррасӣ намояд, ки сохтмончиён метавонанд ташкилотҳои хонасозӣ бошанд, ки барои сифат ва муҳлати расонидани биноҳои истиқоматӣ масъул бошанд.

71. Бо назар доштани он ки арзиши сохтмони ҷунин хонаҳо нисбат ба ҳаҷми қарзҳои имтиёзнок барои муҳоҷирон хеле баландтар аст, бо муҳоҷирони экологӣ бо пардохти минбаъда ба муҳлати аз 5 то 20 сол бастанӣ шартномаҳои миёнамуҳлат ё дарозмуддат мувофиқи мақсад доништа мешавад. Гирифтани беши роҳ аз таҳдидҳо ва фавти одамон, инчунин дастгирии онҳоро шаҳрвандон ҳамчун ғамхорӣ давлат арзёбӣ мекунад ва дурандеши он дар нигоҳ доштани захираҳои инсонӣ дар деҳот мебошад.

72. Айни замон, муҳоҷирони кўчонидашуда бо мушкилоти бокортаъминшавӣ дар ҷойҳои нави истиқомат, таъхир ёфтани сохтмони манзил бо сабаби набудани маблағ ва нархи баланди масолеҳи сохтмонӣ, инчунин мушкилоти дигари дохилӣ рӯ ба рӯ мешаванд. Ҷунин мушкилот амалисозии сиёсати давлатиро дар самти муҳоҷирати экологӣ аҳоли то андозае душвор мекунад ва норозигии муҳоҷиронро ба бор меорад.

73. Тартиби амалӣ намудани муҳоҷирати экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз ҷониби Ҳукумати кишвар муайян карда шудааст, тамоми механизми иҷроӣ корҳоро аз ҷониби вазорату идораҳои дахлдор оид ба фароҳам овардани инфрасохтор дар ҷойҳои нави истиқомати муҳоҷирони экологӣ пешбинӣ менамояд. Аммо, ҳамкориҳои вазорату идораҳои кишвар, инчунин фаъолияти мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар самти таъмини ҳифзи иҷтимоӣ ҳуқуқи муҳоҷирон ба қадри кофӣ самаранок ба роҳ монда нашудааст ва аз ин сабаб мушкилоти зиёде ҷод шудаанд, ки солҳост ҳалли худро наёфтаанд.

74. Раванди кўчонидани муҳоҷирони экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 2000, вақте ки дар кишвар сулҳу осоиштагӣ ба даст омад, бори аввал гузаронида шуд ва бо ин мақсад, қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 4 августи соли 1999, №467 "Дар бораи додани кредит ба хоҷагиҳо ва кўчонидани онҳо аз минтақаҳои хавфнокӣ экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар солҳои 2000-2004 таҳти таъсири равандҳои экзогенӣ қарор мегиранд" қабул гардид, ки дар асоси он дар давоми 5 сол кўчонидани 7664 оилаи муҳоҷирон аз ҷойҳои экзогенӣ ба ҷойҳои беҳавф ба нақша гирифта шуд. Аммо набудани маблағҳои зарурӣ ба иҷроӣ нақшаҳо имкон надод.

75. Аз ин лиҳоз, аз 7664 оилаи муҳоҷирони экологӣ ба нақша гирифташуда дар давраи солҳои 2000-2004 танҳо 2720 оила кўчонида шуданд, ки ин 36 фоизи шумораи оилаҳоро ташкил медиҳад.

76. Дар оянда дар ҷумҳурӣ кўчонидани муҳоҷирони экологӣ идора ёфта, аммо бо дарназардоштани он таҷрибаи қаблӣ бо баҳо додани ғайривоқеии вазъият, шумораи муҳоҷирони ҳарсола кўчонидашаванда дар мувофиқа бо вазорату идораҳои дахлдор, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ҳуди муҳоҷирон, то андозае коҳиш хоҳад ёфт. Маълумот оид ба кўчонидани муҳоҷирони экологӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи солҳои 2016-2022 мутобиқи замимаи 7 муайян карда шудааст.

77. Замимаи 7 нишон медиҳад, ки нақшаи кўчонидани муҳоҷирони экологӣ дар тӯли 5 соли охир воқеитар шудааст, ки дар он дастовардҳои солона дар соли 2016 - 100 фоиз, 2017 - 100 фоиз, 2018 - 100 фоиз, ба истиснои чор соли охир иҷроӣ нақша каме коҳиш ёфтааст.

78. Аз таҳлили ҷамъбасти қонунияти дар боло зикршудаи муҳоҷирати экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хулоса омадан мумкин аст, ки ин намуди муҳоҷирати аҳоли дар рушди инсоният нақшаи муҳим мебошад, одамонро аз офатҳои табиӣ муҳофизат мекунад ва бо ин имкон медиҳад, ки барои пешрафти минбаъдаи ҷомеа имконият фароҳам оварда шавад. Вазифаи муҳимтарини иҷтимоӣ иқтисодӣ он таъмини сатҳи муайяни ҳаракат ва тақсимоти ҳудудӣ он, аз ҷумла ба марказҳои саноатӣ бо назардошти миқёси муҳоҷирати муҳоҷирон, инчунин ба минтақаҳои азхудкардашуда бо заминҳои ноқарам мебошад. Ҳамин тариқ, муҳоҷирати экологӣ ба истифодаи пурраи қувваи корӣ ва афзоиши истеҳсолот дар ҷойҳои нави истиқомати муҳоҷирон ва оилаи онҳо мусоидат мекунад.

79. Муҳоҷирати экологӣ вазъи иқтисодӣ ва иҷтимоӣ оилаҳои муҳоҷирро, ки аз минтақаҳои аз ҷиҳати экологӣ хавфнок кўчонида шудаанд, тағйир медиҳад, ва ин намуди муҳоҷират ақсар вақт боиси афзоиш ёфтани омӯзиш ва тайёрии касбии муҳоҷирон, васеъ гардидани ниёзҳо ва манфиатҳои ҳамаи ҷонибҳои дар раванди рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва инноватсионии давлат иштироккунанда мегардад.

§5. Муҳоҷирати дохилӣ

80. Муҳоҷирати дохилӣ ин ҳаракати бебозгашт, муваққатӣ, инчунин мавсимии шахсонӣ алоҳида дар дохили Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

81. Дар заминаи Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дастгирии бевоситаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкили муҳоҷирати дохилии аҳоли аз ноҳияҳои камзамин ва сераҳолии кўчистон ба водӣҳои дорои заминҳои бекорхобидаи ҷумҳурӣ рушд ёфта, он барои ҳалли масъалаҳои шуғли аҳоли, тақсими баробари қувваи корӣ ва тақвияти ҳифзи иҷтимоӣ аҳоли мусоидат намуд.

82. Масъалаҳои муҳоҷирати дохилии аҳоли мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муҳоҷират", қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 октябри соли 2008, №467 "Дар бораи тасдиқи Низомномаи тартиби муҳоҷирати дохилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон", инчунин нақшаҳои миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат кўчонидани хоҷагиҳо аз ноҳияҳои камзамин ва сераҳолии кўчистон ба водӣҳои дорои заминҳои бекорхобидаи ҷумҳурӣ танзим карда мешаванд. Ин нақшаҳо аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда мешаванд.

83. Мақсади муҳоҷирати дохилӣ ин идоракунии давлатии раванди муҳоҷирати ихтиёрии шаҳрвандони кишвар барои рушди минбаъдаи соҳаҳои хоҷагии халқ, азхудкунии заминҳои бекорхобида дар деҳот, рушди иҷтимоӣ-иқтисодии шаҳрҳо ва минтақаҳои ҷумҳурӣ, баланд бардоштани сатҳи зиндагии шаҳрвандони дар минтақаҳои дигари кўчонидашуда, ташкили ҷойҳои нави корӣ ва паст кардани сатҳи камбизоатӣ мебошад.

84. Зарурати раванди муҳоҷирати дохилии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳудуди давлат дар ибтидои аср пас аз ба охир расидани ҷанги шаҳрвандӣ ва барқарорӣ сулҳу ризоият дар кишвар зоҳир гардид. Дар давоми солҳои 2001-2017 ба минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ 10509 оила бо шумораи умумии зиёда аз 48 000 нафар кўчиданд. Ба ҳар оилаи муҳоҷирони кўчонидашуда аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ 0,08 гектар замин барои сохтмони манзил барои ҳар як оила ҷудо мегардад ва Хадамоти муҳоҷират ба маблағи 1500 сомонӣ қарзҳои имтиёзнок ҷудо менамояд. Шурӯъ аз соли 2019 ҳаҷми қарз барои муҳоҷирони дохилӣ ба 5000 сомонӣ расонида шуд.

85. Дар ин солҳо, ҷумҳурӣ асосан бо кўчонидани муҳоҷирони дохилӣ танҳо ба деҳот барои рушди соҳаи кишоварзӣ машғул буд. Аммо, вақти он расидааст, ки муносибати давлат дар самти муҳоҷирати дохилӣ аз нав дида баромада шавад ва дар баробари рушди кишоварзӣ, муҳоҷирати дохилӣ ҳамчун иқтисодӣ рушди саноати кишвар истифода гардад. Яъне, ба вазорату идораҳои дахлдори ҷумҳурӣ якҷо бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ лозим аст, ки нақшаҳои кўтоҳмуддат ва дарозмуддати рушди иҷтимоӣ-иқтисодии минтақаҳо, ки дар онҳо ба рушди соҳаи саноат диққати махсус дода мешавад, тасдиқ кунанд. Дар сурати нарасидани мутахассисони соҳибхитос ва шахсонӣ дигар аз ҳисоби қувваи корӣ, ҳалли ин масъала бо роҳи тақмили сиёсати давлатии муҳоҷирати дохилӣ, бо истифода аз шаклҳои гуногуни ҳавасмандгардонӣ ва ҳавасмандкунии муҳоҷирони кўчонидашуда муҳим аст. Дар асоси ин, рушди соҳа ва ҳамзамон қонунгузори миллӣ дар самти муҳоҷирати дохилии аҳоли мувофиқи мақсад аст.

86. Масъалаҳои асосӣ барои ҳалли мушкилоти муҳоҷирати дохилӣ ин таъмини муҳоҷирон бо оби нӯшокӣ ва полезӣ, барқ, сохтани роҳҳо дар ҷойҳои нави истиқомати муҳоҷирон, ташкили муассасаҳои таълимӣ ва томактабӣ, марказҳои саломатӣ мебошад. Дар баъзе ҳолатҳо, мақомоти ваколатдори дахлдор вазифаҳои дар наздашон гузашташударо саривақт ҳал намекунад, ки ин ба тамоми раванди кўчонидан ва истиқомати муҳоҷирон дар ҷойҳои нави истиқомат таъсири манфӣ мерасонад.

87. Аз омӯзиши масъалаҳои муҳоҷирати дохилӣ ба хулосае омадан мумкин аст, ки мушкилот дар ин самт шабеҳи муҳоҷирати экологӣ мебошанд. Тамоми раванди

кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ бояд тибқи талаботи Низомнома дар бораи тартиби муҳоҷирати дохилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд - Низомнома), ки Ҳукумати кишвар тасдиқ кардааст, сурат гирад. Мутобиқи банди 3 Низомнома кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ (ихтиёрий) аз як минтақа ба минтақаи дигар танҳо пас аз гирифтани кафолати расмӣ барои қабул, таъминоти манзил ё ҷудо кардани қитъаи замин барои сохтмони бинои истиқомати, таъмини оби нӯшокӣ, хизматрасони тиббӣ, барқ, бокортъминкунии аъзои қобили меҳнати оилаҳои кӯчонидашуда, кафолати ҳолати мусоиди санитарӣ ва мутобиқи имкониятҳои мавҷуда ташкили иншооти иҷтимоӣ сурат мегирад.

88. Низомномаи болозикр таҷрибаи манфии пешинро ба инобат гирифта, тақрибан ҳама ҷанбаҳои ташкили муҳоҷирати мусоиди дохилиро то механизми ҳамкории байнидоравӣ, ки вазифаҳои ҳамаи вазорату идораҳои ҷумҳурӣ барои фароҳам овардани шароити зиндагӣ ва зиндагии муҳоҷирони навомада тақсим карда мешавад. Аммо ҳуди раванди кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ дар баъзе мавридҳо муҳолифи талаботи Низомнома ба амал меояд, вақте ҷойҳои истиқомати муҳоҷирон комилан омода нестанд ва инфрасохтор аз низоми коммуникатсионӣ ташкил карда нашудааст. Дар чунин вазъ муҳоҷирони дохилӣ бо мушкилоти зиёде рӯ ба рӯ мешаванд, аз қабили камбудӣ манзил, оби нӯшокӣ, барқ, роҳҳо, мактабҳо, муассисаҳои тиббӣ, ҷойҳои кори доимӣ бо музди меҳнат ва ғайра ҳисобида мешаванд. Ҳамаи ин боиси норозигии зиёди муҳоҷирони дохилӣ мегардад ва хилофи амалисозии сиёсати муҳоҷирати давлат аст.

89. Мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба масъалаҳои муҳоҷират бояд ҳамроҳангӣ ва ҳамкории байнидоравиро дар иҷрои вазифаҳои ин соҳа тақвият диҳад. Дар акси ҳол, мушкилоти муҳоҷирати дохилӣ метавонанд тӯл кашад, ки ин боиси иҷрои ғайриқаноатбахши қарорҳои Ҳукумати кишвар ва норозигии муҳоҷирони ва аъзои оилаи онҳо мегардад.

90. Тавре маълум аст, амалисозии сиёсати давлатӣ дар самти муҳоҷирати дохилӣ ба рушди деҳот нигаронида шудааст ва бо мақсади ҳавасманд кардани муҳоҷирони дохилӣ ба рушди кишоварзӣ тавассути меҳнати инфиродӣ ва фаъолияти дастачамӣ дар ҷойҳои нави истиқомат, додани қарзҳои имтиёзноки бонкӣ ба муҳоҷирон дар мисоли Ҷумҳурии Беларус меъёри 3-5 фоизи солона барои 20-30 соли оянда мувофиқи мақсад дониста мешавад. Ин шакли қор дар Беларус асоснок аст ва метавонад ба рушди соҳибқори хурд ва миёна дар байни муҳоҷирони нав кӯчонидашуда тақон бахшад.

91. Баланд бардоштани нақш ва масъулияти мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ барои ташкили ҷойҳои нави қорӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ, таъмини фаъолияти шаффоф дар тамоми соҳаҳои иқтисодӣ миллий ва ба ин васила муайян кардани амалҳои воқеӣ ба манфиати муҳоҷирон ва мардуми таҳҷоии минтақаи мушаххаси кишварро таъин намоем.

92. Таҳлили муқоисавӣ нишон медиҳад, ки дар марҳилаи аввали кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ (солҳои 2001-2002) Ҷумҳурии Тоҷикистон қарорҳои дахлдори Ҳукумати кишварро қабул кардааст, аммо нақшаҳои кӯчонидани оилаҳои муҳоҷирон тасдиқ карда нашудаанд. Ҳамин тариқ, аввалин қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ аз 11 январи соли 2001, №10 "Дар бораи муҳоҷирати ихтиёрии марҳила ба марҳилаи оилаҳои ҷавон аз Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ба ноҳияҳои Кабодӣён ва Бешкенти вилояти Хатлон" бармеояд. Дар асоси ин қарор, 50 оилаи ҷавон аз Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон дар соли 2001 ба ноҳияи Қубодиён кӯчонида шуданд ва ин оғози раванди муҳоҷирати дохилӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Ғайр аз он, қарори навбатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 31 августи соли 2002, № 347 "Дар бораи муҳоҷирати дохилии (ихтиёрии) 100 оила аз шаҳри Қўлоб ва 55 оила аз ноҳияи Шўрообод ба ноҳияи Бешкенти вилояти Хатлон" қабул карда шуд ва як қатор муқаррароти дигар, ки шумораи муҳоҷирони дохилиро дар ҳудуди кишвар зиёд кардаанд.

93. То соли 2003 Ҳадамоти муҳоҷират дар ҳамкории бо мақомоти дигари давлатӣ нақшаи миёнамуҳлати кӯчонидани муҳоҷиронро аз ноҳияҳои қўҳӣ ба минтақаҳои заминҳои ноқорами ҷумҳурӣ барои солҳои 2003-2007 омода кард, ки бо қарори Ҳукумати кишвар аз 10 майи соли 2003, №193 тасдиқ карда шуд. Тибқи ин нақша, дар тўли 5 сол дар ҳудуди ҷумҳурӣ кӯчонидани 4110 оилаи муҳоҷирони дохилӣ (ихтиёрий) ба нақша гирифта шуда буд, аз ҷумла дар солҳои 2003 150 оила, 2004 - 986 оила, 2005 - 982 оила, 2006 - 974 оила, 2007 - 1018 оила кӯчонида шуд. Ҳамзамон, қайд кардан зарур аст, ки марказҳои маъмурии ҳудудии ҷумҳурӣ, ки уҳдадорӣ қабул ва фиристодани муҳоҷирони дохилиро (ихтиёрий) ба уҳда гирифтаанд, аз ҷумла Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон - 716 оила, вилояти Хатлон 229 оила кӯчонида шуд.

94. Дар 5 соли аввали фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ оид ба кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқи замимаи 8 таҳлилҳо гузаронида шудааст.

95. Тибқи замимаи 8 қайд кардан мумкин аст, ки дар давраи солҳои 2001-2003 шумораи муҳоҷирони кӯчонидашуда он қадар назаррас набуд, натиҷаҳои иҷроии нақша 100 фоизро ташкил додааст. Бо қабули қарори нави Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақшаи 5-солаи кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ дар давраи солҳои 2003-2007 маълум шуд, ки кӯчонидани ҳарсолаи муҳоҷирон ва миқдори он дар ҳаҷми тақрибан аз 1000 оила барои аксари вазорату идораҳо, инчунин мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ғайримикон аст.

96. Тибқи нақшаи кӯчонидани барои солҳои 2003-2007 дар соли аввал, яъне дар соли 2003 кӯчонидани танҳо 150 оилаи муҳоҷирони дохилӣ дар шаҳри Исфараи вилояти Суғд ба нақша гирифта шуда буд, ки бо муваффақият ҳалли ҳудро ёфт. Ҳуди ҳамон сол, бо ташаббуси мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Исфара ва ноҳияи Варзоб, мутаносибан 26 ва 24 оила чамъ 50 оила дар ҳудудҳои худ кӯчонида шуданд, ки ба рўйхати муҳоҷирони соли 2003 дохил карда шудаанд, ки ин рақамро дар охири ҳамон сол 200 оила нишон медиҳад.

97. Қайд кардан муҳим аст, ки рўйхати муҳоҷирони дохилӣ ва дар оянда нақшаи миёнамуҳлат аз ҷониби Ҳадамоти муҳоҷират дар асоси пешниҳоди мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо тартиб дода мешавад, ки дар навбати худ аз дархостҳои хаттии шахрвандони худ, ки дар ҳудуди як маҳалли аҳолинишини муайян зиндагӣ мекунанд, сарчашма мегирад. Бо вучуди ин, уҳдадорҳои мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд оид ба кӯчонидани муҳоҷирон дар давраи солҳои 2001-2005 бо шумораи 1620 оила, вақте ки дар саросари ҷумҳурӣ ҳамагӣ 3077 оила буданд, ниҳоят нопурра ва ғайривоқеӣ гаштанд, ки ин ба натиҷаҳои манфии ҷумҳурӣ оварда расонид. Истисно метавонад соли 2007 бошад, вақте ки бо қўшиши якҷояи мақомоти давлатӣ 1403 оилаи муҳоҷирони дохилӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯчонида шуданд, ки ин нишондиҳандаи баландтарини кишвар дар тамоми давраи қор дар самти муҳоҷирати дохилӣ мебошад.

98. Дар мисоли муҳоҷирати экологӣ, таҷрибаи номуваффақи солҳои аввали қор дар самти муҳоҷирати дохилӣ ба назар гирифта шуд ва пас аз он ҷумҳурӣ ба қабули нақшаҳои воқеии кӯчонидани дар ин самт шуруъ кард. Мувофиқи замимаи 9 натиҷаи қорҳо дар солҳои 2016-2022 муайян гардидааст.

99. Тавре ки аз замимаи 9 дида мешавад, натиҷаҳои 5 соли охири қор он қадар ноумедкунанда нестанд ва дар баъзе солҳо, ҳатто нишондиҳанда хуб аст. Ҳамин тавр, дар соли 2016 нишондиҳанда ба 100 фоиз мерасад, дар соли 2017 нақша 57,5 фоиз иҷро шуда, соли 2018 - 84 фоиз ва дар солҳои минбаъда фаъолият дар самти мазкур то ҳаде назаррас мебошад.

100. Масъалаҳои муҳоҷирати дохилии аҳолӣ дар ҳудуди як ноҳия, шаҳр, вилоят ё байниноҳиявӣ, байнишаҳрӣ, инчунин аз ноҳия ба шаҳр ё аз шаҳр ба ноҳия ҳам барои муҳоҷирон ва ҳам барои рушди иқтисоди давлатӣ ва илми демографии Тоҷикистон муҳиманд.

101. Дар натиҷаи тадқиқоте, ки оид ба масъалаҳои муҳоҷирати дохилии аҳолӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида шуданд, муайян карда шуд, ки муҳоҷирон аз минтақаҳои сараҳоли ва камзамин ба он минтақаҳо, ки заминҳои ноқора, набудани кадрҳои баландхитосос ва захираҳои инсонӣ, инфрасохтори номукамал, сатҳи пасти рушди соҳаи саноат ва ғайра доранд, кҷчонида мешаванд, то ки дар ояндаи наздик бо таллошҳои муштараки муҳоҷирони дохилӣ ва аҳолии маҳаллӣ аз ҳудудҳои заминҳои ноқора ва рушди саноат дар ин минтақаҳо таъмин карда шаванд.

102. Кӯчонидани муҳоҷирони дохилӣ дар асоси аризаи расмӣ онҳо ва мутобиқи қонунгузори миллий дар самти муҳоҷирати дохилӣ сурат мегирад. Аз як тараф, ин имкон медиҳад, ки шиддат дар минтақаҳои дорои захираҳои зиёди меҳнатӣ ва шахрвандони бекор бартараф карда шавад ва аз тарафи дигар, дар он минтақаҳо ҷойгир карда шаванд, ки дурнамои рушди кишоварзӣ ва бахши саноат вучуд доранд.

103. Таҳлили нишон медиҳанд, ки аз ҳама бештар муҳоҷирони дохилӣ дар вилояти Хатлон мебошанд, ки дар давоми солҳои 2014-2018 1066 оила кӯчонида шуданд. Баъдан, аз ҷиҳати шумораи муҳоҷирони дохилӣ, ноҳияҳои тобеи марказ бо шумораи умумии 786 оила ҷойгиранд. Мавқеи сеюмро вилояти Суғд ишғол мекунанд, ки шумораи муҳоҷирони дохилӣ дар давраи солҳои 2014-2018 ҳамагӣ 522 оиларо ташкил меод. Дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон дар панҷ соли муайяншуда танҳо 23 оила кӯчонида шуданд ва ин нишондиҳандаи хоҳиш надоштани ҳуди шахрвандон барои кӯчидани ба минтақаҳои дигари кишвар мебошад.

104. Дар ҳамин ҳол, номукамалии қонунгузори кишвар дар самти муҳоҷирати дохилӣ, миқдори ками қарзҳои имтиёзноки ба муҳоҷирони дохилӣ барои сохтмони манзил (ҳамагӣ 5000 сомонӣ), дастгирии нокифояи молиявӣ барои рушди соҳибқори хурду миёна, сари вақт иҷро нагардидани уҳдадорихои худ оид ба фароҳам овардани шароити манзил аз ҷониби мақомоти дахлдори давлатӣ сабабҳои мебошанд, ки қисми муайяни муҳоҷирон аз ҷойҳои нави истиқомати худро тарк карда, ба ҷойҳои пешина бармегарданд ва ё дар ҷустуҷўи зиндагии беҳтар тарки кишвар мекунанд.

105. Дар ин ҷо бори дигар таҷрибаи Беларусро бояд ёдовар шуд, ки ҳаҷми фоизи қарз ба шахрвандони кишвар барои рушди соҳибқории хурд ва миёна дар деҳот ҳамагӣ 3-5 фоизро ташкил медиҳад ва ин натиҷаи мутақобилан мусбат ҳам барои шахрвандони Беларус ва ҳам барои давлат медиҳад. Як мисоли дигарро аз таҷрибаи Федератсияи Россия овардан мумкин аст, ки дар он ҷо ба муҳоҷирон барои ободони манзил ба миқдори 180 ҳазор рублӣ русӣ қарзи бефоиз ва дар ҳолати зарурӣ барои муҳоҷирон қарзи дарозмуҳлат дода мешавад. Инчунин, масъалаи рушди соҳибқории хурд ва миёна дастгирӣ карда мешавад, ки дар он ба муҳоҷирон имконияти васеъ барои истифодаи малака ва сифатҳои касбии онҳо фароҳам оварда шудааст. Чунин мисолҳо хеле зиёданд ва масъалаи асосӣ он аст, ки мо то кадом андоза омодаем сиёсати давлатро дар самти муҳоҷирати дохилӣ амалӣ кунем ва дар ин маврид ба ҳуди муҳоҷирон кумак расонем.

106. Дар асоси гуфтаҳои боло ба вазорату идораҳои дахлдори кишвар, инчунин мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои ҷумҳурӣ зарур аст, ки барои рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ он минтақаҳо шакли усулҳои нави ҳавасмандкунии муҳоҷирони дохилӣ истифода баранд ва кишваре, ки ба воридшавии кадрҳои баландхитосос ва захираҳои инсонӣ бо дурнамои ташкили онҳо ва таъмини зиндагии муҳоҷирони дохилӣ ва аъзои оилаҳои онҳо ниёз дорад, истифода баранд.

§6. Гуреаҳо ва шахсони паноҳҷўнда дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

107. Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз давлатҳои дар байни кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил мебошад, ки ҳанўз соли 1993 ба Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид дар бораи мақоми гуреаҳо (соли 1951) ва Протокол дар бораи мақоми гуреагон (соли 1967) ҷиҳати иҷроии уҳдадорихои байналмилалӣ оид ба таъмини ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои гуреагон ва паноҳҷўён, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгиранд, ҳамроҳ шудааст.

108. Ҳукумати кишвар бо мақсади таъмини ҳифзи ҳуқуқи гуреаҳо ва паноҳҷўёндогон, инчунин танзими раванд дар ин самт як қатор санадҳои меъёриро ҳуқуқиро қабул намуд, ки ҷиҳати дар сатҳи зарурӣ баррасӣ намудани мушкилоти гуреагон бо дар назар доштани шароити воқеии дар Тоҷикистон мавҷудбуда имконият фароҳам овард.

109. Вазъияти ноустувори сиёсии ҷаҳонӣ ва зиёди гардидаи шумораи муҳоҷирони ғайриқонуни хориҷӣ дар ҳудуди мамлакат, махсусан шаҳрвандони Ҷумҳурии Ислонд Афғонистон, Ҷумҳурии Тоҷикистонро водор сохт барои содагардонии равандҳои муҳоҷират дар дохили кишвар чораҳои муассир андешанд. Ҳамин тариқ, бо назардошти таҷрибаи байналмилалӣ як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳия ва аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардиданд, аз ҷумла:

- қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июли соли 2000, [№ 323](#) "Дар бораи номгӯии кишварҳои, ки муваққатан зиндагӣ кардан дар онҳо то омадан ба Ҷумҳурии Тоҷикистон асос барои рад намудани бақайдгирии илтимоснома доир ба гуреза эътироф намудани шахси хориҷӣ ва рад кардани эътирофи гурезагӣ ҳисоб меёбад";

- қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июли соли 2000, [№ 324](#) "Дар бораи тасдиқи Низомномаи шаҳодатномаи гуреза";

- қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июли соли 2000, [№ 325](#) "Дар бораи номгӯии маҳалҳои аҳолинишини Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар он ҷойҳо муваққатан зист намудани шаҳрвандони паноҳҷӯянда ва гурезагон мумкин нест";

- фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 апрели соли 2001, [№ 544](#) "Дар бораи пурзӯр намудани мубориза муқобили муҳоҷирати ғайриқонунӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон".

110. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи гурезагон" аз ҷониби Парлумони кишвар 10 майи соли 2002, [№ 50](#) тасдиқ ва эътибор пайдо карда, ҳамчунин ба қонуни қаблан қабулшудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи вазъи ҳуқуқии шаҳрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" аз 1 феввали соли 1996, [№230](#) ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 майи соли 1999, [№ 218](#) "Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои иқомати шаҳрвандони хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Қоидаҳои убури транзитии шаҳрвандони хориҷӣ аз тариқи ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон" тағйироту иловаҳои назаррас ворид карда шуданд.

111. Маврид ба зикр аст, ки баъдан Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи вазъи ҳуқуқии шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" 2 январи соли 2018, [№1471](#) ва санаи 31 марти соли 2020, [№207](#) қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи Қоидаҳои ворид шудан ба Ҷумҳурии Тоҷикистон, будубош, тартиботи ҷамъиятиро дар шаҳрҳои калони Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла пойтахти ҷумҳурӣ, шаҳри Душанбе, ки шумораи зиёди гурезаҳои афғон ҷойгир буд, таъмин намояд. баромадани шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд аз Ҷумҳурии Тоҷикистон ва гузаштани транзитии онҳо тавассути ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон" дар таҳрири нав қабул карда шуд.

112. [Қонуни](#) амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи гурезаҳо" механизми ҳамкориҳои вазорату идораҳои дахлдор ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатиро пешбинӣ намуда, ҳамроҳангосии фаъолияти мақоми ваколатдори давлатӣ оид ба кор бо гурезагон, тартиби додан ва рад кардани мақоми гуреза, кафолати давлатӣ ба гурезаҳои эътирофшуда барои ҷимояи ҳуқуқ ва озодиҳои онҳо ва ғайраҳо муайян месозад.

113. Дар ин давра санадҳои меъёрии ҳуқуқии болозикр имкон доданд, ки раванди будубоши гурезагон ва паноҳҷӯени хориҷӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тартиб дароварда шуда, шумораи шаҳрвандони хориҷие, ки ғайрирасмӣ иқоматдоранд, кам гардад ва шиддати норозигии аҳолии маҳаллӣ нисбат ба гурезагон коҳиш дода, тартиботи ҷамъиятиро дар шаҳрҳои калони Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла пойтахти ҷумҳурӣ, шаҳри Душанбе, ки шумораи зиёди гурезаҳои афғон ҷойгир буд, таъмин намояд.

114. [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи гурезаҳо" принсипи муттаҳидсозии оила ва муқаррароти Конвенсия дар бораи ҳуқуқи кӯдакро пешбинӣ мекунад, ки дар ҳолатҳои зарурӣ зимни баррасии масъалаҳои дахлдор мақомоти васоят ва парасторӣ метавонанд ҷалб карда шаванд. Дар фаъолияти худ Комиссия оид ба муайян кардани мақоми гуреза ба қурбониёни шиканҷа ва маъюбон диққати махсус медиҳад. Ин категорияи шаҳрвандон дар муассисаҳои статсионари тиббии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд ба хизматрасонии тиббӣ фаро гирифта шаванд.

115. Мутобиқи [Конститутсия](#)и Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати мо давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона буда, дар ин замина, масоили марбут ба гурезаҳо ва паноҳҷӯён одатан мусбат ва боэҳтиром баррасӣ карда мешаванд. Дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати расман фаъолият намудани Кумитаи гурезаҳои Афғонистон ба қайд гирифта шудааст. Фаъолияти меҳнатии гурезагон дар ҳама соҳаҳои хоҷагии халқ иҷозат дода шудааст ва фарзандони онҳо дар қатори фарзандони шаҳрвандони Тоҷикистон дар мактабҳои миёна ва донишқадаҳои олий таҳсил кунанд.

116. Солҳои минбаъда вазъи сиёсии Афғонистон доимо тағйир ёфта, бо дар назар доштани ноустуворӣ ва ҷангҳои давомдор дар давлати ҳамсоя, ҷараёни гурезагон аз ин давлат ба Тоҷикистон идома ёфт ва то имрӯз идома дорад. То соли 2008 шумораи гурезагон дар ҳудуди мамлақати мо каме афзуда, 1663 гуреза ва 443 паноҳҷӯ (дар маҷмуъ 2106 нафар) ба қайд гирифта шудаанд, ки асосан дар вилоятҳои Хатлон ва Суғд, инчунин шаҳри ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ зиндагӣ мекарданд. Шумораи гурезаҳо ва паноҳҷӯён дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳолатҳои солҳои 2000, 2004, 2008, 2017 ва 2020 мутобиқи замимаи 10 муайян карда мешавад.

117. Тавре ки аз замимаи 10 дида мешавад, пас аз соли 2008 шумораи гурезаҳо ва паноҳҷӯени хориҷӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон қариб 1000 нафар зиёд шудааст. Ин ба вазъи ноустувори афзоянда дар давлати ҳамсояи Афғонистон вобаста аст. Бо дар назар доштани он ки беш аз 97 фоизи гурезаҳо дар мамлақати мо шаҳрвандони Афғонистон мебошанд, ҳаргуна муноқишаи ҳарбии иловагӣ дар дохили ин давлат метавонад ҷараёни паноҳҷӯёнро дар Тоҷикистон афзоиш диҳад.

118. Аз соли 1995 инҷониб Ҷумҳурии Тоҷикистон бо масъалаҳои гурезаҳои хориҷӣ сару кор дорад ва ҳар сол шумораи муайяни онҳо бо додани шаҳодатномаи дахлдорӣ гуреза ё паноҳҷӯ, ки таҳти ҷимояи давлат мебошад, мақоми расмӣ гуреза мегиранд. Мутобиқи замимаи 11 шумораи гурезаҳо барои давраи солҳои 1995-2022 муайян шудааст.

119. То соли 2017 дар Тоҷикистон тақрибан 2,7 ҳазор гуреза ва 400 паноҳҷӯ иқомат доштанд, ки аксарашон сокинони Афғонистон мебошанд. Ҳукумати кишвар яқҳо бо намоёндагии Комиссариати олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба гурезагон дар Тоҷикистон иқдоми назаррасро барои таъмин намудани гурезагон бо манзилҳои истиқоматӣ ва доираи васеи ҳуқуқҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ёрии ҳуқуқӣ, дастрасӣ ба тандурустӣ ва таҳсилот таъмин менамояд.

120. Тибқи таҳқиқоте, ки соли 2017 Комиссариати олии Созмони Милали Муттаҳид оид ба гурезагон дар Тоҷикистон гузаронид, 99,6 фоизи гурезагон шаҳрвандони